

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

5 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka (przewodniczący)

SSN Adam Doliwa

SSN Piotr Telusiewicz (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 5 lutego 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej I. S. i J. S.

od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z 11 stycznia 2022 r., I ACa 1412/21,

w sprawie z powództwa I. S. i J. S.

przeciwko Bankowi [...] spółce akcyjnej w [...]

o zapłatę,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania,
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

Adam Doliwa

Joanna Misztal-Konecka

Piotr Telusiewicz

UZASADNIENIE

Powodowie I. S. oraz J. S. w pozwie skierowanym przeciwko Bankowi [...] spółce akcyjnej w [...] wnieśli o uznanie umowy kredytu hipotecznego, zawartej 1 sierpnia 2008 r., za nieważną. Ewentualnie, na wypadek nieuwzględnienia powyższego żądania, wnieśli o zasądzenie od pozwanego kwoty, którą wyliczy biegły sądowy, stanowiącej różnicę między należnością banku względem powodów, wynikającą z przedmiotowej umowy, a kwotą zapłaconą przez powodów w wykonaniu umowy.

Wyrokiem z 4 sierpnia 2021 r., Sąd Okręgowy w Legnicy ustalił, że umowa kredytu hipotecznego zawarta 1 sierpnia 2008 r. jest nieważna.

W zakresie istotnym dla rozpoznania skargi kasacyjnej Sąd Okręgowy ustalił następujące okoliczności faktyczne:

Powodowie 30 czerwca 2008 r. złożyli w Banku [...] wniosek o kredyt hipoteczny. Wnioskowali o kredyt indeksowany kursem CHF w kwocie 153 000 zł, który miał być przeznaczony na zakup na rynku wtórnym lokalu mieszkaniowego, refinansowanie zobowiązań konsumpcyjnych oraz inne dowolne cele konsumpcyjne.

W dniu 1 sierpnia 2008 r. strony zawarły umowę kredytu hipotecznego. Zgodnie z § 2 ust. 1 umowy kwota kredytu wynosiła 153 000 zł, a jako walutę indeksacji wskazano CHF. W § 7 ustalono, że spłata kredytu nastąpi w 300 miesięcznych ratach kapitałowo-odsetkowych. Oprocentowanie kredytu ustalono jako zmienne, wynoszące na dzień sporządzenia umowy 4,09% w skali roku. Składała się na nie suma obowiązującej stawki LIBOR M3 i stałej marży banku, wynoszącej 1,3%.

Zgodnie z § 2 ust. 2 umowy w dniu wypłaty kredytu lub każdej transzy kredytu kwota wypłaconych środków będzie przeliczana do CHF według kursu kupna walut, określonego w Tabeli Kursów Walut Obcych, obowiązującego w dniu uruchomienia środków w pozwanym banku.

Według § 7 ust. 1 wysokość zobowiązania miała być ustalana jako równowartość wymaganej spłaty wyrażonej w CHF - po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży walut określonego w Bankowej Tabeli Kursów Walut Obcych pozwanego banku.

W § 8 ust. 3 regulaminu kredytowania osób fizycznych w ramach usługi bankowości hipotecznej, obowiązującego w pozwanym banku i będącego integralną częścią umowy, zastrzeżono spłatę kredytu indeksowanego kursem waluty obcej w ten sposób, że kwota raty spłaty obliczana jest według kursu sprzedaży dewiz, na podstawie obowiązującej w banku Tabeli Kursów Walut Obcych z dnia spłaty.

W dniu podpisania umowy powodowie otrzymali od pozwanego banku informację dotyczącą ryzyka kursowego i ryzyka zmian stóp procentowych. Tego samego dnia udzielili pozwanemu bankowi pełnomocnictwa do pobierania z ich rachunku prowadzonego w pozwanym banku środków pieniężnych z ich zaliczeniem na spłatę zobowiązań wynikających z tytułu umowy kredytu.

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo zasługiwało na uwzględnienie w zakresie żądania głównego. Sąd ten podzielił stanowisko powodów, zgodnie z którym postanowienia umowy kredytowej dotyczące przeliczania kredytu i rat stanowią klauzule abuzywne, co w konsekwencji skutkuje nieważnością całej umowy kredytu.

Na skutek apelacji pozwanego Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem z 11 stycznia 2022 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oddalił powództwo i zmienił rozstrzygnięcie o kosztach postępowania w pierwszej instancji. Sąd odwoławczy nie rozstrzygnął o zasadności żądania ewentualnego, stwierdzając, że nie zostało skutecznie zgłoszone ze względu na niewskazanie przez powodów jego podstawy i wysokości.

W ocenie Sądu Apelacyjnego nie ma podstaw do ustalenia, że przedmiotowa umowa jest nieważna. Sąd ten wskazał, że umowa kredytu, wiążąca wysokość udzielonego kredytu oraz wysokość jego spłat z kursem waluty obcej, nie jest sprzeczna z ogólną konstrukcją umowy kredytu przewidzianą w art. 69 ust. 1 pr.bank.

W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku stwierdzono, że nie można przyjąć, iż co do zasady inne reguły należy przyjąć dla oceny zdolności konsumenta w zakresie oceny ryzyka zaciągania zobowiązań w odniesieniu do zmiennego oprocentowania kredytu, a inne w zakresie zdolności konsumenta w zakresie oceny ryzyka wiążącego się ze zmiennym ryzykiem kursowym. Sąd Apelacyjny stwierdził,

że oprocentowanie, z założenia ustalone przez strony jako zmienne i uzależnione od stawki LIBOR także odsyła do wartości aktualnych i możliwych do oceny w chwili zawierania umowy, a nieuwzględniających takich zjawisk, jak nagła inflacja i nadzwyczajny wzrost stóp procentowych. W ocenie Sądu nie można jednak przyjąć, że ryzyko związane ze zmianą oprocentowania, jako pochodna okoliczności nieprzewidzianych w chwili zawarcia umowy, godzi w istotę umowy kredytu. Takie rozumienie praw konsumenta wypaczyłoby bowiem istotę zasady wyrażonej w treści art. 353¹ k.c., w istocie zwalniając z odpowiedzialności za zaciągnięte zobowiązania.

W ocenie Sądu Apelacyjnego pokrzywdzenie kredytobiorców, na które wskazują w sprawie, pozostaje skutkiem wzrostu wartości waluty, a nie skutkiem zawarcia w umowie zgodnych z prawem postanowień o indeksowaniu kredytu. Tak rozumiane pokrzywdzenie konsumentów wynika z nadzwyczajnej zmiany stosunków w rozumieniu art. 358¹ § 3 k.c. w zw. z art. 357¹ § 1 k.c. W takiej sytuacji dopuszczono jednak możliwość zmiany treści zobowiązania lub rozwiązania umowy, ale nie - stwierdzenie jej nieważności od chwili zawarcia, uzależnione od woli jednej ze stron.

Sąd odwoławczy uznał, że nie ma wątpliwości, iż klauzule zawarte w § 2 ust. 1 i 2 oraz w § 7 ust. 2 umowy przewidujące przeliczenie wartości kapitału przy jego wypłacie i przeliczanie rat wyrażanych w walucie obcej w harmonogramie ustalonym w oparciu o kurs kupna i sprzedaży CHF zgodnie z Tabelą Kursów Walut Obcych pozwanego banku kwalifikować należało jako niedozwolone w rozumieniu art. 385¹ k.c., skoro wysokość kredytu i rat kredytu była ustalana przez bank według reguł nieznanych kredytobiorcy.

W ocenie Sądu Apelacyjnego umowa jednak może obowiązywać i być wykonywana. Sąd ten wskazał, że nie ma potrzeby wypełniania luki w umowie, a istnieje jedynie potrzeba wyeliminowania z klauzuli waloryzacyjnej elementów, które pozostają abuzywne. Kurs waluty pozostaje wartością ekonomiczną i założenie, że konsument, zawierając umowę indeksowaną do CHF na wysokie kwoty, nie rozumie czym jest kurs waluty, pozostaje założeniem nieuprawnionym w kontekście ochrony przyznanej dyrektywą 93/13.

Sąd odwoławczy stwierdził, że eliminacja nieznanych składników wartości kursu walutowego w postaci dodanej marży nie może prowadzić do wyeliminowania samego mechanizmu odniesienia do innego miernika wartości w postaci kursu danej waluty. W tym zakresie zawarta w umowie klauzula jest pozbawiona elementów abuzywnych i przyjęta w wysokości odpowiadającej średniej wartości rynkowej, stosownie do przyjętego przez strony założenia leżącego u podstaw łączącego strony stosunku prawnego w postaci umowy kredytu indeksowanego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego kwestionowane klauzule waloryzacyjne mogą zostać uznane za element umowy zawierający odrębne postanowienia, podlegające odrębnej eliminacji bez wpływu na istotę zobowiązania i możliwość realizacji umowy.

Według Sądu odwoławczego uznanie skutku w postaci nieważności całej umowy w związku ze wskazanymi wyżej umownymi postanowieniami abuzywnymi prowadziłoby do niczym nieusprawiedliwionego zwolnienia dłużnika ze zobowiązania, a w wielu przypadkach do upadku zabezpieczeń i nieściągalności kwot udzielonych w znacznych rozmiarach. Taki skutek, stanowiący podstawę zaskarżonego wyroku, w ocenie Sądu, nie jest akceptowalny i nie znajduje uzasadnienia w obowiązujących przepisach.

Od powyższego wyroku skargę kasacyjną wywiedli powodowie, zaskarżając ten wyrok w całości.

Skarżący podnieśli zarzuty naruszenia prawa materialnego, obejmujące błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 58 § 1 i 2 k.c., art. 353¹ § 1 k.c., art. 385¹ § 1 i 2 k.c., art. 69 ust. 1 i 2 pkt 5 pr.bank., art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 dyrektywy 93/13.

Skarżący wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez uwzględnienie powództwa w całości oraz zasądzenie od pozwanego łącznie na rzecz powodów zwrotu kosztów postępowania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się zasadna.

Zgodzić się należy, że postanowienia zawarte w § 1 ust. 2 i § 7 ust. 1 spornej umowy kredytu oraz w § 8 ust. 3 stanowiącego jej część regulaminu, określające wysokość zadłużenia powodów oraz wysokość poszczególnych rat w oparciu o kurs CHF z Tabeli Kursów Walut Obcych pozwanego banku kształtują prawa i obowiązki powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy. W powołanych klauzulach wysokość świadczeń kredytobiorców określona została poprzez odwołanie do kryterium, którego ustalenie, według postanowień umowy, pozostawione zostało swobodnemu uznaniu kontrahenta, tj. pozwanego banku. Postanowienia tego rodzaju wielokrotnie były przedmiotem oceny Sądu Najwyższego i w orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że spełniają przesłanki zakwalifikowania ich jako niedozwolonych postanowień umownych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. (m.in. wyroki SN: z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18, OSNC 2020 r. Nr 7-8, poz. 64; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17, OSP 2019, z. 12, poz. 115; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134).

Ocena powołanych postanowień jako abuzywnych została przyjęta przez Sądy obu instancji. Sąd Apelacyjny uznał jednak, odmiennie niż Sąd Okręgowy, że wyeliminowanie ze spornej umowy klauzul abuzywnych skutkuje utrzymaniem jej w mocy jako umowy kredytu waloryzowanego kursem franka szwajcarskiego. Poglądu tego nie można jednak podzielić.

W pkt 1 uchwały składu całej Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22 (OSNC 2024, nr 12, poz. 118) Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że w razie uznania, że postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym

stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. Z kolei w myśl pkt 2 - w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Powyższa uchwała ma moc zasady prawnej, wiążącej Sąd Najwyższy również w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę (art. 87 § 1 u.SN). Ewentualne odstępianie od niej wymagałoby ponownego rozstrzygnięcia w drodze uchwały składu całej Izby Cywilnej, przy czym brak jest przesłanek do wystąpienia o podjęcie takiego rozstrzygnięcia. Motywy cytowanej uchwały, wyrażone w jej uzasadnieniu, należy uznać za aktualne.

Nie można podzielić zawartej w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku argumentacji dotyczącej nadmiernych korzyści uzyskiwanych przez konsumentów kosztem banku na skutek uznania umowy za nieważną. W orzecznictwie przyjmuje się stanowisko przeciwne, wskazując, że w razie stwierdzenia klauzuli abuzywnej działania sądu mają charakter sankcyjny, zniechęcając przedsiębiorców do zawierania w umowach postanowień niedozwolonych. Powyższy skutek nie mógłby zostać osiągnięty, gdyby umowa mogła zostać uzupełniona przez wprowadzenie do niej warunków uczciwych. Przedsiębiorca niczym by bowiem nie ryzykował, narzucając nieuczciwe postanowienia umowne, skoro mógłby liczyć na to, że sąd uzupełni umowę przez wprowadzenie warunków, które powinny być przez niego zaproponowane od razu (m.in. wyroki SN: z 12 września 2024 r., II CSKP 189/24; z 29 maja 2024 r., II CSKP 1048/23; z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18; wyroki TSUE: z 14 czerwca 2012 r., C-618/10, Banco Español de Crédito, SA przeciwko Joaquínowi Calderónowi Caminie; z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai; z 26 marca 2019 r., C-70/17, Abanca Corporación Bancaria SA i Bankia SA).

Skoro zaskarżony wyrok został oparty na odmiennej niż wyrażona w uchwale składu całej Izby Cywilnej z 25 kwietnia 2024 r. ocenie prawnej, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzeczono jak w sentencji wyroku, pozostawiając Sądowi Apelacyjnemu orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego, zgodnie z art. 108 § 1 k.p.c.

[a]

Adam Doliwa Joanna Misztal-Konecka Piotr Telusiewicz